

Desempaqueto la biblioteca

UN DISCURS SOBRE EL COL·LECCIONISME

WALTER BENJAMIN

Desempaqueto la biblioteca. Això vol dir que encara no es troba als prestatges, encara no l'envolta el lleu avorriments de l'ordre. Tampoc no en puc recórrer les fileres, per passar-hi revista en companyia d'oïdors amicals. No us cal témer res d'això. He de preguntar-vos que us situeu amb mi en el desordre de les caixes obertes, en l'ambient carregat de polsim de fusta, en el terra cobert de papiers estripats, entre els caramells de volums que acaben de sortir a la llum del dia després de dos anys de foscor, per tal que de bell antuvi compartiu una mica l'estat d'ànim no pas elegíac sinó més aviat il·lusionat que tals coses susciten en un col·leccionista autèntic. Perquè és un d'ells qui us parla, i en termes generals només parlarà d'ell mateix. ¿No seria arrogància si, en nom d'una aparent objectivitat i imparcialitat, us enumerés les peces o les seccions principals d'una biblioteca, o bé la història de la seva creació, o fins i tot la seva utilitat per a l'escriptor? En tot cas, el que jo pretenc amb les paraules que segueixen és quelcom menys ocult, més evident; el que desitjo és mostrar-vos el comportament d'un col·leccionista envers els seus fons, ensenyar-vos el que significa col·leccionar més que no pas una col·lecció. El fet que ho faci a partir d'una reflexió al voltant de les diverses formes d'adquirir llibres és totalment arbitrari. Aquesta ordenació o qualsevol altra no és sinó un dic contra la marea viva de records que assalta tot col·leccionista que s'ocupa del seu tema.

Qualsevol passió fa partió amb el caos, i la del col·leccionisme en fa amb els records. Però encara diré més: la casualitat i el destí que en els meus ulls acolorixen el passat es manifesten a la vegada en el desordre habitual d'aquests llibres. Perquè, què és aquesta possessió sinó un desordre al qual hom s'habituja fins al punt que arriba a semblar ordre. Ja heu sentit parlar de gent que ha emmalaltit per haver perdut els seus llibres, i d'altres que han esdevingut delinqüents per tal d'adquirir-los. Precisament en aquest àmbit, l'ordre no vol dir sinó mantenir-se en suspens sobre l'abisme. «L'únic saber exacte que existeix», ha dit Anatole France, «és el saber referit a l'any d'aparició i el format dels llibres.» Certament, si existeix quelcom contraposat a la irregularitat d'una biblioteca, és la regularitat del seu inventari.

I així l'existència de col·leccionista es troba en tensió dialèctica entre els pols del desordre i de l'ordre.

Naturalment, es troba lligada també a moltes altres coses. A una relació molt enigmàtica amb la propietat, de la qual caldrà dir encara uns quants mots. Més que més a una relació amb les coses que no posa en primer terme el seu valor funcional, és a dir, la seva utilitat, el seu servei, sinó que les estudia i estima en tant que escenari, teatre del seu propi destí. L'encís més profund del col·leccionista consisteix a recloure cada element en un cercle màgic en el qual quedi

petrificat mentre és recorregut per la darrera esgarrifança —l'esgarrifança de ser adquirit. Tot allò recordat, pensat, conscient, esdevé peanya, marc, pedestal, pany de la seva propietat. L'època, el territori, l'ofici, el propietari d'on procedeixen: per al col·leccionista autèntic totes aquestes coses s'unifiquen per a cada una de les seves possessions en una enciclopèdia màgica que té per essència el destí del seu objecte. Aquí, doncs, en aquest camp angost, és possible imaginar de quina manera els grans fisiognomistes —i els col·leccionistes són fisiognomistes del món objectual— esdevenen àugurs. Només cal observar un col·leccionista mentre manipula els objectes de la seva vitrina. Tan bon punt els sosté en les seves mans que ja sembla inspirat per mirar a la llunyania a través d'ells. Tot això podria dir del aire màgic del col·leccionista, de la seva imatge senil. *Habent sua fata libelli*: potser això havia estat pensat com a frase general per a llibres. Els llibres, és a dir, la *Divina comèdia* o l'*Ètica* de Spinoza o *L'origen de les espècies*, tenen fats. Però el col·leccionista fa una interpretació diferent d'aquesta dita llatina. Per a ell, no són tant els llibres com els *exemplars* allò que té un destí. I en la seva opinió el principal destí de cada exemplar és l'encontre amb ell mateix, amb la seva pròpia col·lecció. No exagero: per al col·leccionista autèntic, adquirir un llibre antic significa fer-lo renéixer. I justament aquí resideix l'aspecte infantil, que es barreja amb el senil en la persona del col·leccionista. Perquè els infants dominen la renovació de l'existència com una activitat que compta amb un centenar de variants, i mai no es troba perplexa. Per a ells, els infants, col·leccionar no és més que *un* dels procediments de renovació; un altre consisteix a pintar els objectes, un altre és retallar-los, un

altre més, calcar-los, i així tota l'escala de formes infantils d'apropiació, des de tocar fins a donar nom. Renovar el món vell —vet aquí la pulsio més pregona dins el desig del col·leccionista d'adquirir coses noves, i per això el col·leccionista de llibres antics està més a prop de la deu del col·leccionisme que no pas el qui s'interessa per impressions bibliòfiles modernes. Ara unes quantes paraules sobre la manera com els llibres traspassen el llindar d'una col·lecció, com esdevenen propietat d'un col·leccionista, en resum, sobre la història de la seva adquisició.

De totes les maneres de procurar-se llibres, la que es considera més lloable és escriure'ls un mateix. Arribats aquí, molts recordareu divertits la gran biblioteca que va anar-se formant amb el pas del temps el pobre mestre d'escola de Wutz, Jean Paul,¹ gràcies al fet que escrivia ell mateix tots els llibres els títols dels quals l'interessaven en els catàlegs de les fires, ja que no podia comprar-se'ls. En realitat, els escriptors són persones que escriuen llibres no pas a causa de la seva pobresa, sinó de la seva insatisfacció amb els llibres que podrien comprar i que no els agraden. Vostès, senyores i senyors, deuen pensar que aquesta és una definició extravagant de l'escriptor; però tot allò que es digui des de la perspectiva d'un col·leccionista autèntic és extravagant.

De les formes usuals d'adquisició la més decorosa per als col·leccionistes seria demanar el llibre en préstec i després no tornar-lo. El manllevador de llibres a gran escala, tal com aquí ens el representem, demostra la seva condició de col·leccionista de llibres empedreït no solament pel fervor amb què preserva el tresor acumulat a força

¹ Nom amb què signava Johann Paul Friedrich Richter.

de manllevar i fer-se el desentès amb totes les reconvençions procedents de l'esfera legal quotidiana, sinó molt més pel fet que ell tampoc no llegeix els llibres. Si voleu fer cas de la meua experiència, s'ha esdevingut més sovint que em tornessin un llibre deixat en préstec sense haver estat obert que no llegit. Preguntareu: ¿és que no llegir els llibres constitueix una característica dels col·leccionistes? Això sí que seria una cosa ben nova. No. Els entesos us confirmaran que és més antiga, i aquí esmento només la resposta que, altre cop, France tenia a punt, per al babau que admirés la seva biblioteca tot acabant amb la pregunta obligada: «I tot això s'ho ha llegit, senyor France?» «Ni una desena part. O és que vostè menja cada dia amb la vaixella de Sèvres?»

Per cert, jo he comprovat com està de ben justificada aquesta actitud. Durant anys —ben bé durant el primer terç de la seva existència fins al moment present— la meua biblioteca només constava de dos o tres rengles, que només creixien uns centímetres cada any. Aquesta va ser la seva època marcial, ja que no hi podia entrar cap llibre que no li hagués demanat el sant i senya, que no l'hagués llegit. I així potser no hauria assolit mai res que per l'abast es pogués anomenar biblioteca, si no hagués estat per la inflació, que de sobte va fer que l'accent recaigués en les coses i va convertir els llibres en valors efectius, o com a mínim els va fer difícils d'adquirir. Això semblava almenys a Suïssa. I realment vaig fer allà estant i a darrera hora les meves primeres comandes de llibres d'una certa importància i vaig poder arreplegar encara tresors tan insubstituïbles com *Der blaue Reiter (El genet blau)*, o *La saga de Tanaquil* de Bachofen, que en aquell temps es podien comprar encara a l'editor.

Ara, deveu pensar, després d'anar

tant amunt i avall, hauríem d'arribar per fi a l'ampla via d'adquisició de llibres que constitueix la compra. Certament, és una via ampla, però no pas tranquil·la. La compra del col·leccionista de llibres s'assembla molt poc a les que efectuen en una llibreria un estudiant per procurar-se un llibre de text, un home de món per fer un present a la seva dama, un home en viatge de negocis per escurçar-se un desplaçament en tren. Les adquisicions més memorables les he fet durant un viatge, de passavolant. La propietat i l'haver estan supeditats a la capacitat tàctica. Els col·leccionistes són persones dotades d'instint tàctic. En la seva experiència, quan conquereixen una ciutat desconeguda, la botiga d'antiguitats més petita pot constituir un fort; la papereria més llunyana, una posició clau. Quantes ciutats no se m'han donat a conèixer en les marxes que empenia per tal de conquerir llibres!

És clar que només una part de les adquisicions més importants es fa mitjançant la visita a un comerciant. Els catàlegs tenen molta més importància. I, per molt bé que el comprador conegui un llibre que encarrega per catàleg, l'exemplar continua essent sempre una sorpresa, i la comanda, un petit joc d'atzar. Al costat de lamentables decepcions hi ha troballes plaents. Així, recordo haver demanat un bon dia un llibre amb imatges acolorides per a la meua vella col·lecció de llibres infantils, per l'únic motiu que incloïa contes d'Albert Ludwig Grimm i el seu lloc d'aparició era Grimma, a la Turíngia. Ara bé, de Grimm procedia un llibre de faules que havia estat editat precisament per aquest Albert Ludwig Grimm. I aquest llibre de faules es trobava dins l'exemplar que jo posseïa, que constituïa, amb les seves setze imatges, l'únic testimoni conservat dels començaments del gran il·lustrador alemany Lyser, que havia

viscut a Hamburg devers la meitat del segle. Així doncs, la meua reacció davant la coincidència dels noms havia estat encertada. També aquí vaig tornar a descobrir treballs de Lyser, concretament una obra, *El llibre de contes de Lina*, que desconeixen tots els seus bibliògrafs i que mereix una menció més extensa que no pas aquesta, la primera que en faig.

Per tal d'adquirir llibres no n'hi ha prou de tenir només diners o només coneixements del tema. I fins i tot les dues coses juntes són insuficients per fundar una biblioteca autèntica, que sempre té quelcom d'impenetrable i a la vegada inconfusible. Qui compri a través de catàlegs necessita posseir un olfacte ben fi, a més de les coses esmentades. Anys, topònims, formats, propietaris anteriors, enquadernacions, etc., tot això ha de significar alguna cosa per a ell i no tan sols mirat sobriament en si mateix, sinó que aquestes coses han de formar un conjunt, i a partir de l'harmonia i nitidesa d'aquest conjunt ha de poder adonar-se si un llibre així fa per ell o no. Ben diferents són les capacitats que una subhasta exigeix al col·leccionista. Al lector de catàlegs només li cal escoltar la veu del llibre, i en tot cas la del seu propietari anterior, quan està establerta la provenença de l'exemplar. Aquell que vulgui intervenir en una subhasta ha de dividir l'atenció a parts iguals entre el llibre i els competidors, i a la vegada conservar prou sang freda per no obstinar-se en la competició —cosa que tanmateix passa tot sovint— i acabar obligat a pagar un preu de compra elevat en un punt en el qual havia licitat més per fer un bon paper que no pas per adquirir el llibre. Per contra, entre els records més bells del col·leccionista es compta l'instant en què va socórrer un llibre al qual potser no havia dedicat en tota la vida ni un pensament, menys encara un desig, perquè es tro-

bava tan desvalgut i abandonat al bell mig del mercat, i ell el va comprar per concedir-li la llibertat, tal com el príncep comprava una bella esclava en els contes de *Les mil i una nits*. I és que per al col·leccionista la veritable llibertat de tots els llibres es troba en algun lloc de les seves prestatgeries.

A tall de monument de la meua experiència més apassionant en una subhasta excel·leix encara avui a la meua biblioteca, entre llargs rengles de volums francesos, *Peau de Chagrin* de Balzac. Va ser el 1915, a la subhasta Rümman de la casa Emil Hirsch, un dels més grans coneixedors de llibres i a la vegada un dels comerciants més distingits. L'edició en qüestió es publicà el 1838 a París, Place de la Bourse. Just en el moment d'agafar el meu exemplar, veig no tan sols el número de la col·lecció Rümman, sinó fins i tot l'etiqueta de la llibreria on fa més de noranta anys el primer comprador l'havia adquirit aproximadament per una vuitantena part del preu actual. «Papeterie 1. Flanneau», hi diu. Bells temps aquells en què aquestes edicions de luxe —els gravats en acer d'aquest llibre van ser esbossats pel més gran dibuixant francès i executats pels millors gravadors— es podien comprar encara en una papereria. Però jo anava a explicar la història d'aquesta adquisició. Havia anat a la casa Emil Hirsch per a una inspecció prèvia, havien passat quaranta o cinquanta volums per les meves mans, i aquest que he dit acompanyat de l'ardent desig de no haver-lo de deixar mai. Va arribar el dia de la subhasta. Volgué la casualitat que en la seqüència de licitació aparegués abans d'aquest exemplar de *Peau de Chagrin* la sèrie completa de les seves il·lustracions en còpies especials sobre paper de Xina. Els licitadors seien en una llarga taula; davant meu, en diagonal, l'home que va atraure totes les mirades en la licitació que va seguir: el baró de Simolin,

el famós col·leccionista muniquès. Ell estava interessat en la sèrie, tenia competidors; en resum, va haver-hi una lluita aferrissada, que tingué per resultat l'oferta més alta de tota la subhasta, un preu molt superior a 3.000 Reichsmark. Ningú no semblava esperar-se una suma tan alta; es va produir una commoció entre els assistents. Emil Hirsch no hi va parlar esment i, fos per estalviar temps, fos per altres consideracions, va passar al número següent entre la manca d'atenció generalitzada dels reunits. Va anunciar el preu; jo el vaig superar una mica, amb el cor bategant-me fins al coll i clarament conscient que no podia entrar en competició amb cap dels grans col·leccionistes presents. Però el subhastador, sense reclamar l'atenció dels

reunits, va passar a adjudicar-lo amb la fórmula habitual «ningú més» i tres cops —a mi van semblar-me separats l'un de l'altre per una eternitat. De tota manera, per a mi, com a estudiant que era, la suma resultava força elevada. Però el matí següent, al mont de pietat no correspon ja a aquesta història, i en comptes d'això prefereixo parlar d'un succés que m'agradaria denominar el negatiu d'una subhasta. Va ser en una licitació de l'any passat a Berlín. Es posava en venda una sèrie de llibres força heterogènia en qualitat i temàtica, en la qual destacava un cert nombre de rares obres d'ocultisme i de filosofia de la naturalesa. Vaig oferir preu per a uns quants, però cada cop que vaig intervenir vaig observar un senyor de les fileres del da-

vant que semblava haver esperat només la meva oferta per començar amb la seva fins a l'import que fos. Després d'haver repetit a bastament aquesta experiència, vaig renunciar a qualsevol esperança d'adquirir el llibre que més m'interessava aquell dia. Eren els rars *Fragments pòstums d'un jove físic*, que havia fet publicar Johann Wilhelm Ritter el 1810, a Heidelberg, en dos volums. L'obra no s'ha tornat a imprimir mai, però el pre-faci, en què l'editor fa la descripció en forma de panegíric de la vida del seu amic innominat i presumptament mort, que no és sinó ell mateix, sempre m'ha semblat la prosa personal més significativa del romanticisme alemany. En el moment que anunciaven aquest número vaig tenir una inspiració. Ben senzill: com que la meva licitació havia de procurar infal·liblement aquell exemplar a l'altre, jo no havia de fer cap oferta. Em vaig dominar, vaig restar mut. Allò que havia esperat es va esdevenir: no hi va haver cap interès pel llibre, cap oferta; el llibre va ser retornat. Vaig creure assenyat deixar passar uns quants dies. En efecte, quan vaig comparèixer al cap d'una setmana, vaig trobar el volum al llibreter de vell, i la manca d'interès que hom havia demostrat va afavorir-me i el vaig poder adquirir.

Quants records no acudeixen a la memòria un cop ens hem endinsat en el munt de caixes per tal de treure'n els llibres a la llum del dia, o millor encara, de la nit! Res no podria palesar aquesta fascinació de desembolicar-los tan bé com la dificultat de plegar de fer-ho. Al migdia havia començat, i era mitjanit abans que hagués aconseguit arribar a les últimes caixes. Però llavors, finalment, em van caure a les mans dos volums tronats amb tapes de cartó, que en rigor no tenen res a fer en una caixa de llibres: dos àlbums amb oblees que la meva mare havia enganxat de petita i jo he heretat.

Són els gèrmens d'una col·lecció de llibres infantils que encara avui creix constantment, si bé ja no en el meu jardí. No hi ha cap biblioteca viva que no aculli un cert nombre de criatures llibresques d'àmbits limítrofs. No cal que siguin àlbums d'obleses o de records, ni autògrafs ni cobertes amb pandectes o escrits edificants a l'interior: uns tindran tirada a col·leccionar opuscles i prospectes, altres a facsímils de manuscrits o còpies mecanografiades de llibres introbables, i encara amb més motiu poder ser les revistes les que constitueixin els marges prismàtics d'una biblioteca. Però, retornant a aquells àlbums, de fet l'herència és la manera més pertinent d'aconseguir una col·lecció. Perquè l'actitud del col·leccionista envers les seves propietats prové del sentiment de compromís moral que té el posseïdor envers la seva possessió. És doncs l'actitud de l'hereu en el sentit més elevat. Per això, el títol màxim d'una col·lecció el constituirà sempre la seva heretabilitat. En dir-ho, tinc ben clar —cal que ho sapigueu— que aquesta evolució de l'ideari contingut en el col·leccionisme us reforçarà a molts en el convenciment de l'anacronisme d'aquesta passió, en la desconfiança envers el col·leccionista com a tipus. Res més lluny de mi que la pretensió de fer trontollar ni aquella opinió ni aquesta desconfiança. I només caldria esmentar un fet: el fenomen de col·lecció perd el seu sentit quan perd el subjecte. Si bé les col·leccions públiques poden resultar menys escandaloses que les privades en l'aspecte social i més útils en l'aspecte científic, només en les privades els objectes reben el tracte que els pertoca. D'altra banda, prou sé que cau la nit per al tipus del qual parlo aquí i que he defensat davant vostre, una mica *ex officio*. Però, com diu Hegel: l'òliba de Minerva no aixeca el vol fins que es fa fosc. No es comprèn el col·leccionista fins que s'extingeix.

Ja és la matinada i sóc davant l'última caixa, mig buida. M'ocupen idees diferents d'aquelles de les quals he parlat. No pas idees; imatges, records. Records de les ciutats en les quals he trobat tantes coses: Riga, Nàpols, Danzig, Moscou, Florència, Basilea, París; records de les magnífiques sales de Rosenthal a Munic, del Stockturm de Danzig on habitava el difunt Hans Rhaue, del soterrani enrarit i ple de llibres de Süssengut, a Berlín Nord; records de les habitacions on havien estat aquests llibres: la meva cambra d'estudiant a Munic, la meva habitació de Berna, la solitud d'Iseltwald vora el llac de Brienz, i finalment la meva cambra de noiet, de la qual ja només provenen quatre o cinc dels diversos milers de volums que comencen a acumular-se al meu

voltant. Felicitat del col·leccionista, felicitat del particular! De ningú no s'han ocupat tan poc com d'aquell que ha pogut mantenir la seva existència mal reputada sota la màscara de Spitzweg,² i ningú no s'ha trobat més a gust que ell: perquè en el seu interior s'han instal·lat esperits, ni que siguin petits, que són la causa que per al col·leccionista —em refereixo al de veritat, el col·leccionista com cal—, la possessió sigui la relació més profunda que es pugui tenir amb les coses d'una manera absoluta: no és pas que estiguin viues en ell, sinó que és ell mateix qui hi habita. Així he bastit davant vostre un dels seus habitatges, edificat a còpia de llibres, i ara ell desapareix dins seu, com li pertoca.

Traducció de Pilar Estelrich

²Carl Spitzweg (Munic 1808-1885), pintor i dibuixant considerat el representant típic de *Biedermeier*. Dedicat sobretot a l'anècdota colorista i al paisatge idíl·lic, resta sempre dins un realisme idealitzat que s'identifica amb el món petitburgès.